

RESSENYES

Epistolari de Jacint Verdaguer, volum X (1896-1899). Transcripció i notes per J. M. de Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas. Barcelona, Ed. Barcino («Biblioteca Verdaguèria», XVII), 1987; 279 pp.

Amb la publicació del desè volum de l'*Epistolari* de Jacint Verdaguer, aquesta obra fonamental per als estudis verdaguèrians es va acostant a l'acompliment de l'objectiu que es proposà Josep M. de Casacuberta en iniciar-la fa 28 anys. En efecte, a manca de l'edició —presumiblement en un volum— de la correspondència dels darrers tres anys de la vida del poeta i dels apèndixs necessaris per donar a conèixer les cartes, inèdites en aquest *Epistolari*, conegudes a deshora pels editors, avui tenim ja a l'abast un conjunt de prop de 1.400 cartes que aporten una extraordinària informació sobre la peripècia vital i intel·lectual de Verdaguer, informació la vàlua de la qual cada dia és més reconeguda i agraïda pels estudiosos.

El volum que ressenyem abraça un període de poc més de tres anys, més de la meitat dels quals Verdaguer els passà encara sota la suspensió «a divinis». La temàtica obligada que aquell esdeveniment imposà a l'epistolari del poeta, acompanyada del to vehement i a voltes dramàtic d'alguns documents, fa que aquells

fets biogràfics, que tanta tinta han fet córrer, ocupin el centre d'interès més destacat del volum per sobre d'altres aspectes, com els d'índole més literària, que algun lector pot buscar-hi. Així, doncs, pel context conflictiu en què es produí aquesta correspondència, s'hi subratllen alguns trets dels que ja eren més significatius en el volum anterior de l'*Epistolari*. Per exemple, el manteniment del criteri del poeta sobre la «traïció» de Jaume Collrell i Narcís Verdaguer (cartes 1.268, 1.270 i 1.289), la relació amb autors joves (Cosme Vidal, sobretot), tot i que amb menys varietat i quantitat que a l'any anterior (1895), i amb autors amics de l'altra banda dels Pirineus (Pepratx, Vassal, Mistral, Delpont). D'aquests darrers, val la pena de remarcar la correspondència amb Justí Pepratx, per l'èmfasi que Verdaguer hi posa a fer evident la campanya que creu que els seus «enemics» duen a terme per desprestigiar-lo davant els amics que li resten fidels, sobretot aquells que tenen influències editorials, i procurar que l'abandonin. El seu traductor és alertat constantment d'aquest fet i fins recriminat quan el poeta creu que s'escolta massa els seus «detractors» (c. 1.279 i 1.303, p. ex.). Altra-ment, són interessants les informacions, donades pel mateix poeta o pels editors de l'*Epistolari* en nota,

sobre diversos aspectes biogràfics d'aquells anys: sobre la família Duran (c. 1.278, p. ex.), l'embargament de les obres del poeta (c. 1.291), la utilització que fa Verdaguer dels recursos que té a mà (la premsa, especialment) per defensar-se, i sobre la penúria econòmica en què ha de viure, fins i tot un cop obtingut el benefici de Betlem (c. 1.333, 1.346,...) —ja que no obté la canongia que vol (c. 1.355)—, penúria que porta el poeta a denunciar que el volen fer rendir a base de passar fam, a demanar diners als amics i a acceptar donatius, més o menys disfressats, per subsistir.

Tot amb tot, allò que més destaca sens dubte és la informació que dóna el present volum sobre els tràmits i la intervenció de diverses personalitats eclesiàstiques rellevants per a la solució del problema, des del doctor Ramon Font, vicari general del bisbat de Girona, fins als pares agustins del Escorial. Si el «drama» de Verdaguer ha originat molta bibliografia, fins i tot polèmica, els detalls del seu desenllaç han estat segurament allò menys conegut de tot l'afer; d'aquí que la informació del present volum en aquest sentit tingui molt d'interès, i que sigui aconsellable de complementar amb la que aportà mn. Bonet i Baltà al Col·loqui sobre Verdaguer (conferència publicada en aquest mateix volum de l'*Anuari*), en espera de la més completa que té anunciada de publicar sobre la intervenció del Vaticà —del nunci Cretoni, sobretot— en la resolució del conflicte. El document 1.313 de l'*Epistolari* es converteix en una peça clau de tot aquest procés: conté la co-

neguda carta de retractació de Verdaguer davant el seu bisbe. A destacar també els indicis aportats respecte a l'abast geogràfic que adquirí la difusió de la situació del poeta i l'interès que despertà fins a indrets tan allunyats com Suècia o Cuba i, en general, l'extraordinari ressò que tingué a la premsa. Quant a l'actitud que mantingué Verdaguer durant aquest període, com ja s'avançava en el volum anterior, al costat d'una convençuda fermesa —orgull, se n'ha dit— només rebaixada per una mena de negociació que salvava les seves peticions fonamentals, es manté la d'identificar-se amb el Crist de la Passió (sentiment enfortit encara els dies de Setmana Santa (c. 1.241, 1.270, etc.)).

L'*Epistolari* de Verdaguer, però, sempre ha estat una font molt important d'informació sobre l'elaboració de la seva obra, i el volum X, si bé segurament n'aporta una informació menys interessant que la d'altres volums, no per això és gens ni mica negligible. Les preocupacions del poeta s'imposaven de tal manera que ell mateix assenyala que els problemes amb la jerarquia i els econòmics no el predisposaven gens a la producció poètica (cartes 1.259 i 1.293). Això no obstant, qui s'interessi per la gestació de *Santa Eulàlia* i *Eucaristiques* farà bé de recórrer a les cartes d'aquest volum que es refereixen a la seva elaboració (pel que fa al tema eucarístic, és capital l'epistolari amb Agustí Vassal). També s'hi troben informacions sobre *Montserrat* i les obres poètiques que, amb *Eucaristiques*, aparegueren pòstumament: *Al cel*, *Brins d'espígol* i *Per-*

les del Llibre d'Amic i Amat; en relació amb aquest darrer títol, caldrà no perdre de vista les referències a Lluï que apareixen en algunes cartes. D'altra banda, tot un seguit de notícies sobre traduccions de llibres anteriors completen aquest capítol d'interessos literaris: sobre les traduccions franceses de *Flors del Calvari* i *Jesús Infant*, l'alemanya de *L'Atlàntida* i la castellana de *Canigó* o, respecte a aquesta darrera obra, la seva versió operística. Si a aquesta informació hi afegim la que aporta el volum sobre la col·laboració de Verdaguier amb les revistes «L'Atlàntida» i «La Creu del Montseny», la que es pot deduir de diverses cartes sobre la voluntat estilística i de correcció del poeta respecte als seus textos, i la referida a la seva activitat com a administrador de la pròpia obra —l·ligada a la precària situació econòmica que viu—, haurem arrodonit tot un conjunt de referències importants per conèixer no només el procés d'elaboració de les obres d'aquesta època, sinó també l'activitat —literària o de servitud administrativa— generada entorn al conjunt de la seva obra.

A manca d'altres documents d'aquesta mena, val la pena destacar la «carta» 1.264, adreçada a Ramon Masifern —de fet, pròleg a un llibre del poeta empordanès més que no pas document personal—, ja que és el text de contingut més literari del volum: tot ell un elogi de la vida del camp, en íntima relació amb l'experiència vital i literària del Verdaguier jove, i un clam al retorn a aquell model de vida; l'experiència dura dels últims anys del poeta s'hi trasllueix

quan esmenta l'enlluernament que causen les ciutats en els homes que hi arriben del món rural «com les aloses per los mirallets d'una cultura mes refinada, en que no es pas or tot lo que llui»; el mateix poeta s'inclou entre els enlluernats i es penedeix d'haver abandonat un dia la seva «muntanya». Per Verdaguier, predicar el retorn al camp és alhora «una gran obra de caritat y de pietat cristianes» i «una obra de patriotisme»; aconseguir aquest retorn portaria beneficis tant a Catalunya com a la religió. És el seu pensament d'aquells moments, indestruïble de la seva experiència.

Ben certament que una lectura orientada a la recerca específica d'un determinat tipus d'informació remarcaria altres aspectes que una ressenya ha d'ometre forçosament. Tot i així, pot ser interessant d'observar encara dos trets; en primer lloc, un d'estilístic, que està en plena correspondència amb la utilització del mateix recurs als textos d'aquesta època d'*En defensa pròpia* (recordem que a l'endemig del període que abraça aquest volum de l'*Epistolari* es publicà *Un sacerdot perseguit*, segona sèrie d'aquells articles): la utilització de dites i adagis en el llenguatge epistolari verdaguierà com un component molt natural d'un text més o menys espontani (o en algun cas potser artificiosament espontani). En segon lloc, un de més ideològic: el parell de referències que podem trobar a la carta 1.302 bis i a la nota 2 de la carta 1.372 sobre la relació entre Catalunya i Espanya (o millor dit, sobre Catalunya dins Espanya), un tema ben suggerent tant per la proxi-

mitat del centenari de *Pàtria* com per una recent polèmica que ha inclòs reflexions diverses sobre el particular; no cal dir, però, que aquestes dues referències no resolen la qüestió, molt més complexa i necessitada d'estudis que inevitablement hauran de depassar l'àmbit estrictament verdaguerià.

El volum, com és habitual en la «Biblioteca Verdagueriana», és el resultat d'una tasca laboriosa, i sovint considerada com a exemplar, de transcripció i edició de textos. Potser

en aquest cas, acostumats com estem a un rigor i una exigència molt remarcables en aquesta col·lecció, hom hauria agraït de trobar-hi algunes notes informatives més, alhora que un to més equànime en alguna de les notes existents. Això no obstant, en res no desmereix dels seus antecedents i fa esperar amb goig i confiança l'acompliment de l'objectiu fixat fa tants anys per Josep M. de Casacuberta i tan fidelment i eficaçment assumit per Joan Torrent i Fàbregas.

Pere Farrés

La monografia «Jacint Verdaguer», de Joaquim Molas: una lectura de les idees de Verdaguer*

Molas verdaguerista

Joaquim Molas, com a professor i historiador de la literatura catalana compta amb un vastíssim repertori de dedicació a èpoques, moviments, gèneres i autors; com a director de col·leccions, assessor editorial o col·laborador de revistes ha escrit una obra crítica de notables dimensions i en formats diversos que van del llibre individual al col·lectiu, de l'antologia a la conferència, de l'article periodístic a l'estudi erudit o al discurs commemoratiu; i, en fi, com a membre d'institucions acadèmiques i d'empreses culturals ha inspirat moltes iniciatives en el domini de la crítica i de la difusió de la literatura¹.

¿Podia Molas deixar de passar comptes tard o d'hora amb un autor com Verdaguer² que, en paraules d'ell mateix, «constitueix una de les figures més apassionants de la literatura catalana moderna i, sens dubte, la que assolí un major grau d'audiència popular i de difusió internacional»?³

De fet, Molas, que començà com a medievalista sota el mestratge de Rubió i de Riquer i, d'ençà del seu ingrés a la Universitat i de la seva incorporació a empreses editorials, anà derivant cap a la literatura moderna i contemporània, ja s'interessava per Verdaguer a començaments

---

* Joaquim MOLAS et alii; *Història de la Literatura Catalana. Part Moderna. Volum VII*, Barcelona, Editorial Ariel, SA, 1986.

dels anys setantes, quan, a desgrat del clima seixantavuitesc que envaïa les aules, tingué la gosadia de dedicar un seminari a aquell escriptor que els estudiants de l'època veien com «un capellà carrincló i fanàtic». D'ençà de llavors les aportacions de Molas a l'estudi de Verdaguer no s'han interromput: conferència sobre *L'Atlàntida* (Vic, 1977); article «Verdaguer» a la GEC (1980); curs de doctorat sobre *Canigó* (1981-82); lliçó sobre *Verdaguer lector* (Institut d'Estudis Catalans 1984); curs sobre *L'Atlàntida* (1985-86); conferència de cloenda del «I Col·loqui sobre Verdaguer» (Institut d'Estudis Catalans, 1986); discurs-homenatge, commemoratiu del centenari de *Canigó* (Ajuntament de Barcelona, 1986)⁴.

El volum 7 de la Història de la Literatura Catalana

Fruit d'aquesta dedicació —i potser també objectiu— és la monografia *Jacint Verdaguer* que Molas ha escrit per a formar el capítol sisè de la *Història de la Literatura Catalana* 7 que ell mateix dirigeix i de la qual no sols ha escrit un altre capítol sinó que n'ha traçat el disseny interior. En efecte, com és sabut i explícita el pròleg, aquesta obra comença fa més de vint anys amb els volums de Martí de Riquer (1964), no continuà sinó gairebé deu anys més tard amb els d'Antoni Comas (1972) i, en fi, Joaquim Molas en va reprendre la continuació amb el volum que ens ocupa i els tres següents. Molas, però, en comptes de continuar el plantejament dels seus antecessors fent-se'n autor únic, va «plantejar els

quatre volums com un treball, no individual, sinó col·lectiu», de manera que en resultés «una juxtaposició de monografies que s'encadenen cronològicament les unes amb les altres i que resumeixen els grans moviments políticoculturals, els literaris, la trajectòria dels grans gèneres i, finalment, la de les figures més rellevants». Les diverses monografies, doncs, que són quinze, «les vam encarregar —diu Molas— als millors especialistes en la matèria», que són cinc en total, Molas inclòs⁵. Aquí rau la innovació del plantejament respecte dels volums anteriors de Riquer i de Comas.

Sense voler entrar en una discussió a fons sobre si era el millor plantejament o bé era l'únic factible o simplement el més prudent, val a dir que és el més comú o era fins avui el més comú en obres modernes d'aquest gènere. Igualment val a dir, però, que a aquesta mena d'obres també els és comuna una més o menys acusada manca d'articulació, que, *a fortiori*, els deu ser indefugible. ¿Com aconseguir que els múltiples galzes de què consta una obra d'estudi sobre la literatura del XIX no grinyolin ara i adés, quan les peces provenen de mans diferents i, encara més, quan són mans especialitzades? ¿Com superar l'antinòmia «especialistes versus generalistes»? Molas, que era conscient que «el perill de l'esmicolament» seria una amenaça constant i que calia «assegurar al màxim la coherència», degué fer de la necessitat virtut i preferí d'assumir el risc de la desconexió, compartint-lo, a no emprendre tot sol l'aventura o deixar inacabada

una obra que tothom, no sols l'editorial, volia veure acabada⁶.

Ara bé, concedit el marge obligat de desajustaments que calgui, potser era inexcusable que les monografies s'articulessin amb un sistema o altre de remissions recíproques —haurien bastat notes— que no sols haurien donat un caràcter més conjuntat al volum sinó que haurien tret de l'aïllament cada monografia fent-les totes més solidàries. Si res més no, ¿per què no confeccionar un índex de noms i un altre de temàtic que, a més de lligar les monografies, haguessin augmentat les possibilitats de consulta d'una obra tan vària? Amb altres mots, la coherència externa podia haver falcat la interna o haver-la manifestada, ja que sens dubte hi és.

No serà de més referir-se aquí a una articulació particularment vistosa concernent Verdaguer, la de Renaixença-Romanticisme-Verdaguer, tres magnituds interdependents que no es podien deixar desengalzades. Doncs bé, és simptomàtic que Molas, si es refereix fins a més de deu vegades als conceptes de «romàntic» i de «Romanticisme» en tractar Verdaguer, no remeti a la monografia de Jorba sobre Romanticisme, altrament excellent, ni una sola vegada. I a la inversa, Verdaguer no apareix esmentat ni com a referència per Jorba. Gairebé ocorre el mateix en la relació triangular de la tercera magnitud, Renaixença, monografiada per Jorba però desatessa per Molas. Les conseqüències són que l'obra sembli presentar una Renaixença i un Romanticisme que no continguin Verdaguer i que aquest hi aparegui des-

contextualitzat de l'una i de l'altre⁷. Desconnexions semblants es produeixen en el cas de Martí Genís. I posats a tractar dels vigatans, encara podríem fer un altre retret, ni que porti la cua de palla: si Verdaguer hi ha merescut una monografia (Molas), Martí Genís un extens capítol (Tayadella/Cassany), Serra i Campdelacreu un paràgraf (Jorba) i Collell un subcapítol com a periodista (Jorba), i si de tots ha estat esmentada l'adscripció a l'Esbart de Vic, ¿per què no dedicar un tractament específic, baldament un paràgraf, a un grup de tants caps i de tanta rellevància explícita al llarg de l'obra? un grup qualificat per Molas de «veritable motor d'un dels moviments ideològics més decisius del darrer quart de segle»?

Monografia «VI. Jacint Verdaguer»

La monografia s'obre amb una introducció que conté un resum biogràfic de Verdaguer on es destaquen els aspectes següents: els orígens folguerolescs en una «família més o menys il·lustrada»⁸. Els llargs estudis al Seminari de Vic. La distinció primerenca als Jocs Florals i la primera publicació a Vic. Pel que fa a l'Esbart, Molas no dubta a afirmar que Verdaguer el «fundà». L'entrada en contacte amb «els medis literaris i eclesiàstics de Barcelona». La destinació «contra les seves previsions» a una parròquia rural. La malaltia i el període de tractaments mèdics a Barcelona, on «visqué de manera intensa els atzars de la vida literària». Els dos anys de viatges a través de l'Atlàntic. El període de plenitud

passat al palau dels Comillas, on «tingué ocasió de freqüentar els medis socials més elevats i de dedicar-se de ple a la creació literària». La crisi espiritual de darreries dels anys vuitants derivada cap a una «profunda insatisfacció», la qual «convertí en un creixent desig de purificació i en una radicalització del seu exercici de la fe, que el portà a un ús desordenat de la caritat i a la pràctica dels exorcismes». La renúncia a la creació literària per «aquesta nova vida». L'allunyament de Barcelona «amb l'acusació formal de folia». Els dos anys de la Gleva, on reprengué l'activitat literària «com a sublimació del drama que vivia». L'enfrontament directe amb el marquès i amb la jerarquia. La divisió del país «en dues faccions irreconciliables»⁹. Els anys posteriors a la rehabilitació, que «foren d'una gran tristesa». La mort, «pobre i amargat».

A continuació vénen vuit apartats que porten els títols següents: *Ideologia i literatura. Poemes i prosas de joventut. L'Atlàntida. La poesia religiosa. La poesia civil. Canigó. La poesia dels darrers anys. La prosa*. El primer, sobre el qual tornarem, emmarca l'obra global de Verdager i constitueix una reeixida síntesi del pensament crític de Molas sobre el poeta. La resta no n'és sinó el desenvolupament a través de set grans blocs que contenen la totalitat de l'obra verdageriana, ordenada seguint un criteri mixt: d'una banda el de successió cronològica i, de l'altra, el de gèneres i temes. Respecte dels intents habituals de globalitzar aquesta variada obra, Molas opta per uns termes descriptius nous. És

comú, en efecte, parlar-ne en termes de poesia èpica, poesia lírica (mística), poesia patriòtica, prosa. Els agrupaments de Molas, en canvi, permeten de considerar entre els dos extrems vitals de l'autor —joventut i darrers anys— els quatre conjunts de la plenitud del poeta i les seves obres majors. Preferir els termes de «religiosa» i de «civil» en comptes de «mística» i de «patriòtica» és un encert. Així com eliminar els d'«èpica» i «lírica», que denoten una oposició útil en un altre nivell però no en el de presentar sumàriament una obra que inclou poemes com *L'Atlàntida* i *Canigó* on justament es dissolen, especialment en el segon, els límits del «lirisme» i de l'«epicitat». Compareu, al respecte, Riba, Manent, Montoliu¹⁰, Xuriguera, Carbonell (*et alii*) en les seves respectives antologies, estudis o capítols d'una Història de la Literatura.

Dintre aquest ordre general és digne de subratllar l'esforç per crear subordres que, acompanyats de caracteritzacions formulades amb frases d'estil inconfusiblement molasià i emfasitzades amb numeració, proporcionen una visió metòdica i organitzada d'uns conjunts d'obra verdageriana que fins ara s'havien presentat de forma amalgamada. Així quan a la p. 236 descriu les «tres direccions» i a continuació les quatre «grans línies» de la producció juvenil de Verdager; quan a la p. 239 i s. aïlla cinc «variacions», pel que fa a *L'Atlàntida*, entre el manuscrit de Vic (1868) i el de Barcelona (1876/77), per tal d'aportar claredat al complex procés de composició del poema; quan a la p. 256 enumera

«tres objectius» subjacents a la poesia religiosa de «tipus ideològic»; quan a la p. 276 i s. secciona dues vegades i en set peces cada vegada l'acció narrativa de *Canigó*, quan a la p. 279 i s. caracteritza la poesia verdagueriana dels darrers anys amb un total de nou ítems; quan a la p. 285 i s. exemplifica quatre «idees mestres» dels dos llibres *Flors del Calvari* i *Al cel*; quan, en fi, a la p. 288 assenyala «tres direccions» de la prosa verdagueriana, i a continuació enumera tres «trets» de les prosas de viatges. El penúltim exemple pot servir de pedra de toc per a ponderar la importància d'aquest esforç d'ordenació: «En principi la prosa verdagueriana seguí tres direccions: 1/ la relació de viatges; 2/ la intimista i 3/ la folklòrica o de ficció».

No sempre, és clar, aquesta mena de recomptes quantificats compleixen els requisits que els són propis, a saber, l'exhaustivitat (que hi siguin tots els elements) i l'homogeneïtat (que els elements no siguin de naturalesa diversa). Així, per continuar amb el mateix exemple de la prosa, diríem que la rubrica «intimista» és desbordada pels articles *En defensa pròpia*, i preguntariem quin és el contingut de la rubrica «prosa de ficció»? Amb altres mots, certament que la prosa de Verdaguer seguí les tres direccions (o quatre?) enumerades per Molas, però sí al costat de la prosa de viatges i de la de tema folklòric hi posem la direcció intimista, llavors n'hi ha més de tres, de direccions.

Tant se val, puix que justament aquest coratge racionalitzador, format en la millor tradició crítica i fo-

namentat en una sòlida experiència docent, és allò que fa penetrants les anàlisis de Molas, com fa comprensives les seves síntesis. En aquest sentit, i pel que fa a Verdaguer, el forçar crític de Molas només té un precedent, Riba, el primer que amb un cert èxit s'enfrontà amb «el principi d'unitat» generador de l'obra de Verdaguer. A favor de Molas, però, hi ha el fet que, apartant-se de l'essencialisme ribià i disposant d'un millor bagatge documental, no ha de construir la seva crítica en funció d'una antologia ni enfront del refús del retoricisme de Verdaguer per part de «la joventut literària», com féu Riba l'any 1922.

Molas avui pot construir la seva crítica damunt d'un considerable gruix d'estudis i documents, així com davant d'un horitzó diferent: el de l'acceptació global de Verdaguer oportunament elevat a la categoria de clàssic amb tot el que això comporta de perenne i, doncs, d'assimilable totalment o parcialment per part dels gustos successius. Aquest avantatge de Molas ha estat posat de relleu per Arthur Terry, en fer la ressenya del volum ¹¹. Després d'observar-hi que el capítol de Molas és «l'únic que es concentra totalment en un sol autor» i que Verdaguer, «amb prou justícia, ve a ésser la figura central d'aquest volum», ja que la seva obra «fa l'efecte de justificar, ella sola, tot el procés de la Renaixença», Terry hi aprecia sagaçment el mèrit de posar «l'èmfasi on havia d'ésser», i ho repeteix, per tal d'aclarir-ho per via negativa, «davant tants tractaments excessivament biogràfics», remarcant el «fet de no insistir en els

aspectes més sensorials de la carrera de Verdaguer.

Vet aquí, doncs, els pressupòsits del treball crític que comentem: partir de l'obra global del poeta, avui força més coneguda i estudiada que no abans de l'era casacubertiana, prescindir de la major part de bibliografia hagiogràfica que al capdavant no hi aporta res d'estrictament literari i posar «l'èmfasi on havia d'ésser».

Posant-lo en primer lloc, seguint Terry, «en l'extraordinària habilitat poètica que fa possible la composició de les seves obres [de V.] més ambicioses i en la sensitivitat verbal que tendeix a anular tota distinció artificial entre la poesia culta i la popular», i en segon lloc en l'intent de «recrear amb tacte i lucidesa les circumstàncies culturals dins les quals la seva obra s'arribà a perfer».

Pel que fa a «l'extraordinària habilitat poètica», que es deu poder interpretar com a sinònim de genialitat, és en les anàlisis de *L'Atlàntida* i de *Canigó* on Molas aconsegueix de posar-la de manifest en tota l'esplendor. Els seus adjectius revelen fins i tot un cert entusiasme, un cert meravellament davant la descoberta de la «gran capacitat de fabulació» del poeta, davant les seves «prodigioses síntesis», davant la seva «autèntica maquinària simbòlica», els seus «prodigiosos efectes rítmics»; meravellament que li fa afirmar amb rotunditat que «Verdaguer creà la llengua literària moderna i, a més, renovà de dalt a baix el cos de la mètrica catalana» (p. 230). La descoberta principal, però, és que Verdaguer a través de «tota mena d'investiga-

cions mètriques i de combinacions estròfiques» i mesclant «les formes tretes de la literatura culta amb d'altres tretes de la llengua parlada» arriba a crear «un model de llenguatge ple d'imaginació i de sentiment» i aconsegueix una «identificació plena de matèria i forma».

Ningú fins ara no havia escomès d'una manera tan sistemàtica la descripció de l'arquitectura estructural d'aquests poemes, construïts, com és prou sabut, a base de complexíssimes trames argumentals i de refinades sintaxis poètiques. Mai no havia estat plantejat amb tanta cruesa l'ardu problema de la interdependència dels continguts atlàntics i canigonencs —accions mítiques, primordials, i accions històriques, humanes— amb llur expressió en forma d'*epos* dins un context europeu —el de la novel·la— que es podia passar de l'èpica, però dins un context català que no podia passar-se'n. ¿No és per «la progressiva descomposició de l'arquitectura èpica clàssica», operada per Verdaguer a partir de *L'Atlàntida* i consumada després de *Canigó*, que s'obrí per a la poesia en català l'accés a la modernitat?

Seguir l'exposició de Molas significa assistir als diversos actes en què es desenrotlla el que amb més convicció que arguments se sol anomenar la creació de la llengua literària moderna en mans de Verdaguer; significa, a més, encomanar-se un meravellament que al capdavant no és altre que el que produeix el poema gustat per fora i assaborit per dins. En endavant qualsevol aproximació crítica, particularment pel que fa a *L'Atlàntida*, haurà de passar per

aquestes pàgines de Molas¹². Com també hi haurà de passar qui s'enfronti amb els llibres o poemes menors, en especial els dedicats a Montserrat o a les devocions del Sagrat Cor, de la Verge i dels Sants, massa sovint desdenyats per una crítica poruga o massa estimats per la simpatitzant.

Pel que fa a la recreació de les circumstàncies culturals dins les quals Verdager realitzà la seva obra d'escriptor, Molas ha sabut també trobar les decisives: el romanticisme i el moviment d'idees que a partir de la Revolució de 1868 girà a l'entorn i a l'interior de l'Església catòlica i del primer catalanisme conservador. És justament aquí on caldria afegir, a les observacions de Terry sobre els èmfasis de Molas, la d'un tercer èmfasi, a saber, el de l'abast ideològic de l'obra de Verdager. Com que en diversos treballs m'he pronunciat contra les lectures de superfície d'aquesta obra i contra els estereotips que rebaixen el seu autor a un grau o altre d'incultura i de pobresa conceptual, no cal ara que argumenti el meu acord de fons amb la lectura de Molas. Altrament la discreció tampoc no m'ha de fer callar les meves aportacions escrites o parlades a la seva lectura. Això vol dir que subratllo amb doble traç totes les indagacions en direcció a fer emergir les idees de Verdager i les trames conceptuais en què es formà i des de l'interior de les quals escriví. En primer lloc és significatiu —i alhora radicalment innovador— el fet que Molas dediqui tot un apartat a *Ideologia i literatura* abans d'enfrontar-se amb cadascun dels llibres del poeta; sobretot,

però, és significatiu i meritori el fet que reivindicui en termes ajustats, contra les preteses dualitats de Verdager, «una sola unitat de sentit» articulada a base: 1/ d'una fe (catòlica, s'entén) «sense esquerdes»; 2/ de la transformació d'aquesta fe en «una ideologia de combat» i 3/ de la «formalització de les emocions personals a través de correlats objectius... de petites trames argumentals». Es tracta, en efecte, de tres articulacions que lliguen tot l'*opus* verdagerià i li donen coherència per damunt de la diversitat de manifestacions, dels grans poemes èpics escrits sota la pressió d'un providencialisme universal fins a les petites peces «idíl·liques» inspirades en l'enyorament d'una harmonia trencada, passant pels cànctics edificants nascuts del propagandisme catòlic.

Molas, però, és caut i no s'aventura més enllà dels límits en què es mou el nostre coneixement de la situació religiosa i social dels temps de Verdager, una situació de fons on el mateix poeta a punt estigué de naufragar i una de superfície on s'estavellà estrepitosament. Tot i així, en els apartats «La poesia, al servei d'una ideologia», «Una poesia per a la devoció», «El mil·lenari de Montserrat», «Els poemes menors» i «La nova poesia religiosa» —dedicat aquest darrer a llibres tan representatius com *Flors del Calvari* i *Al cel*—, a Molas no se li escapen els fils essencials d'aquesta poesia pretesament irrellevant i anodina, sinó que els sap integrar en el conjunt i detectar-ne l'eficàcia.

No tan caut, potser, calia que fos a l'hora de tractar l'abast ideològic

del Verdaguer esdevingut, com a escriptor, braç literari del grup que inicialment format a Vic s'integrà amb els grups d'eclesiàstics i laics que a Barcelona, a Girona i al Rosselló, generaren el primer catalanisme conservador; braç literari que aconseguí de connectar com ningú abans o després d'ell amb els sentiments i —per què no?— amb les idees d'àmplies capes populars de Catalunya, rurals i urbanes, per mitjà d'una simbologia devota i/o patriòtica expressada en versos «carrinclons» però d'una eficàcia comunicativa considerable. En aquest aspecte Molas ha completat la lectura «ideològica» de Verdaguer, donada en la present monografia, amb el discurs dels Jocs Florals, commemoratiu del centenari de *Canigó*, que encapçalà amb el títol: *El «Canigó», poema ideològic*. Ara bé, si veia Verdaguer «organitzant literàriament les idees que, de manera paral·lela, Torras i Bages organitzava en forma cívica» (p. 279), bé podia exprèmer la filiació ideològica de l'escriptor d'ençà dels seus orígens vigatans fins a la seva col·laboració amb els grups fidels de darrera hora de la «Il·lustració» i de «L'Avenç».

En definitiva, la lectura ideològica de Verdaguer empresa per Molas —ideològica en el sentit de fer patent la ideologia latent en l'obra del poeta a base, justament, no pas d'una altra ideologia sinó de documentació i de recerca positiva— constitueix un *novum* dins la frondosa crítica verdaguerista i, a més, un dels progressos més aconseguits vers l'inajornable renovament de la recepció d'un escriptor que, com veïem al començament, és «una de les figures

més apassionants de la literatura catalana moderna i, sens dubte, la que assolí un major grau d'audiència popular i de difusió internacional».

Ricard Torrents

Notes

1. No hi ha cap bibliografia sobre l'extensa però disseminada obra de Molas. Sobre el caràcter de les seves activitats de crític i «mentor» vegeu la incisiva entrevista de Jordi COCA, *Joaquim Molas i l'ofici de la cultura*, «Serra d'Or», 1980, pp. 385-389.

2. Pere BOHIGAS, en el «pòrtic» a *Jacint Verdaguer. «Brins d'espigol»*, primera edició preparada per Amadeu-J. Sobreranans. Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1981, p. 10, s'ha referit a «la crida del poeta de Folgueroles. Verdaguer té el privilegi d'engrescar per una raó o altra els qui es posen a estudiar-lo... companys meus, procedents de camps diversos, han respost al reclam verdaguerià».

3. Cfr. obra ressenyada, p. 223.

4. D'aquestes aportacions són publicades, ultra l'article de la GEC, les següents: *El «Canigó», poema ideològic*, Jocs Florals de Barcelona. Any CXXVIII de la seva restauració. MCMLXXXVI. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1987, pp. 65-70; *El poema més personal i representatiu*, «Avui», 19-XII-1986, Suplement «Centenari de la publicació de *Canigó*»; vegeu també el present *Anuari*.

5. Manuel JORBA, I. *La Renaixença*, II. *Llengua i Literatura. 1800-1833*, III. *El Romanticisme*, IV. *Els jocs Florals*, V. *La poesia entre 1850 i 1880*, X. *Crítica i erudició: Milà i la seva escola*, XV. *El periodisme i l'assaig*; Joaquim MOLAS i BATLLORI, ultra VI. *Jacint Verdaguer*, XI. *La crisi del Romanticisme: la poesia*; Xa-

vier FÀBREGAS i SURROCA, VII. *Frederic Soler i el teatre del seu temps*, XIII. *Àngel Guimerà i el teatre del seu temps*; Enric CASSANY i CELS, VIII. *El Quadre de costums*; Antònia TAYADELLA i OLLER, IX. *Els orígens de la novella*, XII. *La novella realista*, XIV. Narcís Oller i el Naturalisme.

L'obra va acompanyada d'una rica il·lustració amb gravats en blanc i negre sovint inèdits. Sembla, però, que el compaginador hagi anat a la seva, ja que la majoria de vegades no hi ha correspondència entre text i gravat. Un apèndix final, sense numerar i sense constància d'autor, ret homenatge a Verdaguer, l'autor més destacat del volum; consisteix en dotze reproduccions en color de llocs verdaguerians i dotze textos al·lusius, i té el propòsit de fer «seguir les fites més importants d'un itinerari biogràfic...». Llám-tima que «La casa on nasqué el poeta», que mostra la primera fotografia, no tingui res a veure amb cap de les cases reals o possibles del poeta, la qual cosa pot aportar més confusió a una qüestió temps ha debatuda.

6. Sobre els pressupòsits teòrics, la metodologia i «la crisi» de la història de la literatura, crisi anunciada per René WELLEK, *The Fall of Literary History* dins Reinhart KOSELLECK und Wolf-Dieter STEMPEL (curadors), *Geschichte-Ereignis und Erzählung*, München, 1973, pp. 426-440, pel que fa a la literatura catalana s'han produït escaramusses ocasionals però no un debat sostingut. «Qui és el valent que s'atrevirà, ara i aquí, a escriure una autèntica història literària del país?» escrivia Joan Lluís MARFANY, *Reflexions sobre Modernisme i Noucentisme (a propòsit de «Literatura Catalana Contemporània» de Joan Fuster)*, «Els Marges» I, Maig de 1974. Antoni CARBONELL et alii, *Literatura Catalana dels inicis als nostres dies*, Barcelona, EDHASA, 1979, sense entrar al fons de la qüestió, manifestaven el malestar de l'ofici escri-

vint: «El lector haurà observat... que el títol general del llibre no inclou la paraula *història*», i anunciaven el propòsit de fer «una síntesi que inclou aproximacions de tipus històric-positivista, polític, sociològic, culturalista, lingüístic i àdhuc psicològic» (p. 9). Cfr., per a una introducció al tema, Joseph STRELKA, *Methodologie der Literaturwissenschaft*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1978. Molas, a darreries dels seixanta, ja propugnà un programa de treball —realitzat en part sota el seu impuls— que conduís a «grans síntesis interpretatives» de la història literària i que permetés d'«entrar amb certes garanties d'èxit en el camp de la competència crítica i metodològica internacional»; cfr. *Una cultura en crisi*, Barcelona, Edicions 62, 1971, p. 26.

7. He discutit aquestes qüestions, que no sols afecten la «periodització» historiogràfica tradicional, a *Verdaguer, culminació i contradicció de la Renaixença*, dins *La Renaixença* (Cicle de conferències de la Institució Cultural del CIC de Terrassa, curs 1982-83), Montserrat, Publicacions de l'Abadia, 1986, pp. 39-50, i a «*Canigó*, un poema romàntic? (Conferència a les Jornades de la Deutsch-Katalanische Gesellschaft el 16-VI-1986, pendent de publicació al seu Butlletí).

8. Els orígens familiars de Verdaguer han estat objecte d'una recent polèmica de més abast, iniciada per uns articles d'Ernest LLUCH, *Verdaguer: pagesos, picapedrers i dimonis*, «El 9 Nou», Vic, 17-X-1986; *Puntualitzacions entorn de mossèn Cinto*, «Revista de Catalunya», núm. 8, nova etapa, maig de 1987, replicats per Josep M. SOLÀ i CAMPS, *Jacint Verdaguer, Sebastià Juan Arbó i Ernest Lluch*, «Revista de Catalunya», núm. 13, nova etapa, nov. de 1987, i d'altres polemistes.

9. Molas, amb una contenció modèlica, no insisteix «en els aspectes més sensorials de la carrera de Verdaguer» (cfr. *infra*) i evita qualificatius discriminants. Altrament la publicació de l'*Epis-*

tolari de Jacint Verdaguer, volum X (1896-1899), Barcelona, Editorial Barcino, 1987, determinarà una revisió a fons d'un d'aquests aspectes.

10. Manuel de MONTOLIU, *La Renaixença i els Jocs Florals. Verdaguer*, Barcelona, Editorial Alpha, 1962, pp. 153-210: «L'obra de Jacint Verdaguer pot ésser dividida en dues grans branques: l'èpica i la lírica. Aquesta, al seu torn, es bifurca en dos grups principals: la poesia mística i la poesia patriòtica. Involucrem en la primera d'aquestes la que podríem anomenar poesia devota. L'obra èpica és formada pels grans poemes...» (p. 153).

11. Arthur TERRY, *El volum VII de la «Història de la Literatura Catalana», «Revista de Catalunya», núm. 6, nova etapa, març de 1987, pp. 153-157.*

12. Quant a *Canigó* em remeto als meus treballs, en especial al que es publica en el present *Anuari*, i m'excuso de no tractar en quina mesura els punts de vista de Molas són coincidents amb els meus.

Antologia. Jacint Verdaguer. Estudi introductori, tria i notes d'Isidor Cònsul. Ed. La Magrana, «L'Espanyol», núm. 6, Barcelona, 1986; 216 pp.

Jacint Verdaguer. Història, crítica i poesia. Isidor Cònsul. Edicions del Mall, Sèrie Assaig, Barcelona, 1986; 178 pp.

Isidor Cònsul és un dels nous estudiosos de l'obra de Verdaguer, incorporat a una tradició que ja comença a ésser equiparable —si més no en quantitat— a la d'altres grans autors universals. L'any passat va fer dues aportacions a la divulgació de l'obra verdagueriana: *Antologia* i *Ja-*

cint Verdaguer. Història, crítica i poesia. Per altra banda, Cònsul deu estar a punt d'enllestir o ja ha enllestit una tesi de doctorat sobre *Sant Francesc*.

L'*Antologia* aparegué en una col·lecció destinada especialment al públic estudiantil. En la justificació, l'autor hi diu que «ha estat pensada com una obra de divulgació verdagueriana i com una eina de treball acadèmic». A parer meu, ambdues premisses són a bastament realitzables amb el volum. És o podria ser una resposta vàlida a la interrogació que es feia Miquel Desclos en el pròleg a *Contes extraordinaris* de Verdaguer¹: «¿Quina incidència té l'obra verdagueriana entre nosaltres, catalans de 1980?». Pensem que algunes parts de l'obra de Verdaguer tenen molt a dir a les noves generacions.

El pròleg a l'*Antologia*, molt ben estructurat i d'un bon didactisme, fa un repàs a l'obra de l'autor basant-se sobretot en la cronologia biogràfica. Si bé aporta poca informació nova sobre aquest aspecte, hi incorpora les aportacions més recents d'altres investigadors (Molas, Torrents,...). També és cert, però, que en algun punt cau en un ús massa tòpic d'alguna de les etapes de la vida de Verdaguer. Per exemple, no supera el tractament excessivament melodramàtic que s'ha donat a la «tragedia» o «drama» verdagueriana. Alhora en destaca exageradament la incidència en el conjunt de l'obra, quan de fet l'escrita a partir de 1893 no és ni de bon tros a l'alçada qualitativa de l'anterior.

Un dels aspectes més útils del lli-

bre, i per tant més agraït, és l'exhaustiva anotació dels textos. I més quan van destinats a uns potencials lectors que es mouen, generalment, en una greu indigència ja no lingüística sinó també cultural. D'entrada pot semblar gratuït explicar a estudiants de Batxillerat qui fou el rei David; però no ho és gens ni mica. De la història sagrada, aquella que tantes voltes ens féu somniar d'infants, no en tenen ni les més indispensables becerols.

L'*Antologia*, dividida en tres apartats, conté com a innovació destacable el fet d'incorporar, ni que sigui fragmentàriament, textos de tots els gèneres conreats per l'autor.

La primera part, sota l'epígraf «De la infantesa daurada a l'Atlàntida», és dedicada a evocar des d'un prisma essencialment autobiogràfic els primers anys, feliços, del jove Verdaguer, amb textos i poemes dels darrers anys de la seva vida. El sistema té avantatges evidents, però alhora encotilla l'apartat i priva d'incorporar-hi textos que possibilitarien una lectura més cronològica de l'obra fins al 1877. Així doncs, no hi farien cap nosa alguns fragments del poema «Amors d'En Jordi i Na Guideta», fruit, segons sembla, de certs impulsos amorosos del jove Verdaguer. El poema serviria de mostra il·lustrativa del vessant amorós de la seva poesia, que no deixa de tenir importància. I més, si tenim en compte el paper d'esquer que faria de cara al públic al qual va adreçada l'antologia.

El segon apartat, «L'arpa i el calze: un sacerdot poeta», trobem que és el menys encertat tant pel que fa a

l'extensió, que hauria d'haver estat més breu, com a la tria de textos, ja que calia preveure el poc atractiu del tema per a joves actuals.

En canvi, el tercer apartat, «Una terra, una història, una pàtria», és el més encertat de l'antologia, sobretot pel que encara conserva d'actualitat com a material de lectura i reflexió. Hi trobem a faltar, però, d'altres textos d'*Excursions* que denoten la descoberta verdagueriana del país. Hauríem estat partidaris que Cònsul hagués fet un nou apartat amb un títol genèric com «Descoberta del món», on hauria pogut encabir algunes proses excel·lents d'*Excursions i viatges*, del *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa* i de les *Rondalles*.

El quart apartat, «Flors del Calvari», acceptable en línies generals per l'extensió i la tria, queda mancat de peces com «Sum vermis», de presència indispensable per entendre els últims avatars de l'home i de l'escriptor.

Els «Suggeriments de treball» que clouen el volum reblen el clau d'utilitat de l'antologia, si bé potser alguns tenen l'enunciat excessivament ambiciós.

Jacint Verdaguer. Història, crítica i poesia s'estructura en tres grans blocs. Cònsul afirma que «s'adrecen a la recuperació i divulgació de diferents aspectes relacionats amb l'obra de Verdaguer».² Possiblement moltes d'aquestes pàgines siguin el fruit de la síntesi feta per l'autor paral·lelament a la redacció de la tesi sobre *Sant Francesc*. Aquest caràcter a voltes fragmentari s'hi nota en excés. Com també hi trobem inexactituds poc explicables (quan parla de l'*At-*

làntida, pàgina 19) i afirmacions poc documentades (la poesia amorosa, pàgina 22), tot i la proliferació de notes. Sumem-hi, a més a més, la poca cura tipogràfica amb què està feta l'edició i algunes evidents falles d'estil per part de l'autor.

El primer apartat, «Jacint Verdager: el marc literari i històric», està en la línia d'altres estudis semblants ja publicats. Fins i tot seria fàcilment equiparable al pròleg de l'antologia suara comentada, si no fos pel to diferent. Resumint, malgrat les pegues ja esmentades, és una bona síntesi del període estudiat, però no aporta pràcticament cap valoració nova sobre el període.

A «Cent anys de crítica verdagueriana», segon apartat, fa un repàs del que ha estat el verdaguerisme d'ençà de les opinions dels crítics coetanis del poeta. En part, i en un to menys erudit, segueix la pauta del modèlic estudi de Rosalia Guilleumas, *Deu anys de publicacions verdaguerianes*³. L'anàlisi d'ençà de 1954 és de gran utilitat, llàstima que hi detectem alguns dels defecses ja apuntats (imprecisions sobre la composició de *L'Atlàntida*, pàgines 61 i 62). Comet oblots tan poc comprensibles com el de no parlar de les edicions de Verdager que es feren a la «Biblioteca Popular de l'Avenç». D'altra banda, com és possible que Verdager guanyés l'Englantina dels Jocs Florals el 1903? I si fou així, almenys calia indicar que l'obtingué pòstumament. A vegades el discurs és poc explícit i la lectura de segons quins fragments resulta confusió. Per exemple, la citació d'un article de la revista «Mitjorn» del 1906 (pàgina 108).

Cònsul, ja en termes purament estilístics, cau massa sovint en l'ús d'adjectivacions d'autors i d'obres perillosament parcials, pejoratives o enaltidores. Què vol dir quan qualifica de menor l'obra de Llorenç Ribet? (pàgina 127).

A «Aspectes estilístics de *Canigó*» li retrauríem la poca exhaustivitat de l'estudi mètric i retòric del poema. Apunta, és cert, aspectes interessants en tots dos sentis, però en la majoria dels casos la investigació queda a mig aire. Així, està molt bé que es plantegi la importància de la construcció paral·lelística de la poesia de Verdager. Tanmateix, no és prou rigorós només veure-hi la influència de les «Cantigas de Amigo» i obviar una tradició tan cara i pròxima a Verdager com la de la cançó popular.

Constatem, per acabar, que en diverses ocasions, quan parla de retòrica, cau en contradiccions més que evidents en voler separar com a dos blocs inconnexos *L'Atlàntida* i *Canigó*. El tractament temàtic, l'epicitat i les fonts són diferents en ambdues obres, però el destre compositor de versos és el mateix (pàgines 149 i 174).

Cal que en aportacions futures, sobretot pel que fa al segon llibre comentat, Isidor Cònsul extremi la seva exigència, ja que si bé és del tot lloable la voluntat que el mou a reivindicar l'actualitat de l'obra de Verdager, cal que també ho sigui el rigor i la solidesa positivista sobre la qual es basteixi. Els lectors verdaguerians, que ja no tan sols els especialistes, li ho agrairem.

Llorenç Soldevila i Balart

Notes

1. Miquel DESCLOT; pròleg a *Contes extraordinaris* de Jacint VERDAGUER, Ed. Laia, «Les eines de butxaca, 1», Barcelona, 1979, p. 7.

2. Op. cit., p. 11.

3. Rosalia GUILLEUMAS, *Deu anys de publicacions verdaguerianes* (1945 - 1954), «Estudis Romànics, IV» (1953 - 1954), 251 - 287.

Verdaguerianes. Josep Miracle. Barcelona, Editorial Claret («Els Daus», 82), 1987; 144 pp.

Quan el biògraf Josep Miracle publicà el treball *Verdaguer, amb la lira i el calze* (1952), l'encapçalava amb un breu decàleg de quins havien de ser els procediments crítics utilitzats per l'estudiós a efectes d'evitar la mistificació i/o mitificació de la figura i de l'obra de Jacint Verdaguer. Miracle s'hi dolia de l'aureòla de llegenda que envoltava el poeta i reivindicava la justa mesura de les dimensions del personatge biografiat, en aquest cas Verdaguer. Per això mateix desaprova la popularització indiscriminada de l'obra del poeta, i blasma el caràcter panegíric de moltes de les crítiques i estudis publicats fins aleshores. En aquest sentit, cal admetre que el rigor documental i l'objectivitat crítica són uns procediments encara vàlids i aconsellables per als estudiosos d'avui dia. Em remeto a aquest pròleg de *Verdaguer, amb la lira i el calze* donat que els dos primers estudis dels tres que conformen el volum *Verdagueria-*

nes, «Si Verdaguer no hagués estat mossèn Cinto» (1950) i «El Montseny en Jacint Verdaguer» (1954), són coetanis del citat pròleg i, per tant, del decàleg que inclou; el tercer estudi, «Verdaguer, home» (1983), tot i que més recent, també vol acostar-se a les directrius crítiques establertes el 1952. Josep Miracle, a *Verdaguerianes*, si d'una banda fa cas dels propis preceptes crítics, aportant una molt notable documentació als seus estudis, sobretot pel que fa a l'anecdolari de la infantesa de Verdaguer, i defugint el ditirambe quan es refereix a la personalitat del poeta, de l'altra banda no vol dir que compleixi tots els altres preceptes esmentats més amunt.

A «Si Verdaguer no hagués estat mossèn Cinto», assaig publicat al *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* en els números de juliol-setembre de 1952, es reprèn un tema revisitat per Miracle: la discussió sobre l'origen de la vocació sacerdotal del poeta i les incidències que sobre aquest aspecte podia haver tingut la infantesa de Verdaguer. Aquestes especulacions, discutibles per la seva qualitat d'indemostrables, les resol amb una conclusió *a priori*: Verdaguer hagués estat més gran poeta si no hagués hagut de limitar la seva inspiració a una determinada temàtica que li venia marcada per la seva condició eclesiàstica. Addueix, a efectes de ratificar aquesta tesi, la «crisi d'ofici», que patí el poeta i, també, la seva personalitat dual. Cal convenir que el «joc d'enginy» emprat per Josep Miracle és arriscat; permet les discussions i les més diverses hipòtesis, però no aporta cap

dada positiva. És per això que diem que Miracle no compleix tots els requisits del fer crític que ell mateix proposava al pròleg de la seva cèlebre biografia, i que nosaltres llegíem com a procediments clarament positivistes i, doncs, oposats a les especulacions. Possiblement, el lector d'aquest primer estudi agrairà, més que aquestes especulacions, l'anecdòtic referit als anys d'infantesa del poeta, aspecte biogràfic que domina esplèndidament Josep Miracle.

«El Montseny en Jacint Verdguer», editat parcialment el 1954 a *Vida Nova* de Montpeller, contrasta amb el primer estudi pel seu caràcter més positivista. Amb unes conviccions clarament deterministes, Miracle ressegueix la presència del Montseny, i dels elements naturals que el configuren, en l'obra poètica de Verdguer. Cal destacar la minuciositat, tenint en compte la brevetat de l'estudi, del seguiment de trets lèxics que lliguen Verdguer a la seva terra i demostren el seu coneixement de la llengua i dels seus diversos registres. Amb tot, «El Montseny en Jacint Verdguer», malgrat la seva extensió, no respon a la unitat temàtica que es desprèn del primer i tercer estudis. El caràcter miscel·lani de *Verdguerianes* permet aquesta manca de cohesió entre els assaigs que aplega.

A tall de conclusió, «Verdguer, home», assaig no editat anteriorment, reprèn els temes apuntats a l'inici de *Verdguerianes*: la personalitat dual i contradictòria de Verdguer, la seva vocació «adquirida», la importància de la infantesa en la demostració que aquesta voca-

ció no té un origen *ab ovo*, i també la incidència de la tragèdia personal en la producció literària. Tot, abocat a una determinada humanització de la figura de mossèn Cinto amb un paradoxal colofó: la creença en la santedat de Verdguer. En definitiva, *Verdguerianes* és un llibre caracteritzat per la repetició dels temes més estimats de Josep Miracle, amb la intenció de desmitificar, humanitzant des de l'anècdota, la primera figura literària del segle XIX català, tot servint-se, però, d'una eina discutible: l'especulació.

Josep Paré